

Likusieji šešelyje - (ne)matoma pasaulio lietuvių diplomatinė parama Lietuvai

Daiva DAPKUTĖ

Minint Lietuvos diplomatinių santykių atnaujinimo trisdešimtmetį 2021 metais netrūko įvairių renginių: nuo politinių diskusijų, Užsienio reikalų ministerijos pareigūnų ir užsienio diplomatinių atstovybių atstovų susitikimų, mokslinių konferencijų, parodų iki šventinių minėjimų bei koncertų (pvz., Lietuvos muzikos ir teatro akademijos simfoninio orkestro koncertų ciklo, skirto Lietuvos ir Šiaurės šalių diplomatinių santykių užmezgimo šimtmečiui ir diplomatinių santykių atkūrimo trisdešimtmečiui paminėti^[1]). Dauguma renginių buvo skirti kurių nors dvišalių (Lietuvos ir Vokietijos, Lietuvos ir Rusijos, Lietuvos ir Kanados, Lietuvos ir Šveicarijos ir pan.) santykių pristatymui, aptarimui. Bene skambiausiai paminėtas Lietuvos ir Kanados diplomatinių santykių atnaujinimo trisdešimtmetis: Lietuvos ambasada Kanadoje ir Kanados lietuvių bendruomenė spalio 1-3 d. rengė šventinius renginius, šia proga Kanados lietuvių-muziejaus archyvas parengė parodą^[2], buvo prisiminta Kanados lietuvių bendruomenės veikla Lietuvos atgimimo procesuose prieš 30 metų, pagerbti to meto įvykiuose aktyviai dalyvavę Kanados lietuvių bendruomenės nariai^[3]. Šie Kanados lietuvių bendruomenės renginiai, dėmesys lietuvių išeivijos indėliui buvo veikiau išimtis bendrame diplomatinių santykių atnaujinimo trisdešimtmečio minėjimo renginių paveiksle, kuriame įvairiuose pasaulio kraštuose gyvenusių lietuvių pastangos pagelbėti atsikūrusiai Lietuvos valstybei, išeivijos politinė, diplomatinė, informacinė veikla dažnai likdavo šešelyje. Tai buvo viena iš priežasčių, paskatinusių Lietuvių išeivijos instituto mokslininkus susirinkus į mokslinę konferenciją atkreipti dėmesį

į šią primirštą išeivijos diplomatinės paramos Lietuvai sritį. „(Ne)matoma pasaulio lietuvių parama atgimstančiai Lietuvai“ – taip pavadinta rugsėjo 24 d. Kaune, Prezidento Valdo Adamkaus muziejuje-bibliotekoje, vykusio konferencija, kurioje dalyvavę mokslininkai (Darius Kuolys, Sandra Grigaravičiūtė, Juozas Skirius, Giedrius Janauskas, Akvilė Kabašinskaitė, Asta Petraitytė-Briedienė, Daiva Dapkutė) ir šios veiklos liudininkai bei dalyviai (ambasadorė Gintė Damušytė, Gabija Juozapavičiūtė-Petrauskienė, Viktoras Nakas, Rimas A. Chesonis, Vytas Čuplinskas) kalbėjo apie išeivijos finansinę, politinę, diplomatinę paramą reikšmingais Lietuvai 1990–1991 metais. Konferencijos metu buvo stabtelta tik prie keleto pavyzdžių, daugiau dėmesio skirta JAV, Kanados, Prancūzijos, Vokietijos lietuvių bendruomenėms, nors panašios akcijos anuomet vyko visur, kur tik gyveno ir veikė nors ir nedidelės lietuvių bendruomenės: Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Australijoje, Europos valstybėse. Į vieną vietą surinktos įvairių kraštų lietuvių patirtys ir istorijos sudarytų gana sudėtingą įvairiaspalvę mozaiką, liudijančią bendrą išeivijos siekį pagelbėti, kad jauna Lietuvos valstybė sustiprėtų, sugrįžtų į tarptautinę erdvę. Apie kai kurias išeivijos paramos Lietuvai akcijas jau yra rašyta, kalbėta, tačiau nemaža dalis istorijų greičiausia taip ir liks niekada nepapasakotos. Nemažai paramos Lietuvai akcijų anuomet gimdavo spontaniškai, lietuviai, vedami noro padėti Lietuvai, jungdavosi į įvairias grupes, imdavosi veiklos pernelyg nesiafišuodami, nesistengdami fiksuoti, dokumentuoti ar kaip nors protokoluoti savo veiklos dokumentų[4]. Kruopštus istorikas, atidžiai pervertęs to meto išeivijoje leistus spaudos leidinius, po kruopelytę iš smulkų faktų, skelbimų ar užuominų galėtų pabandyti surinkti šios veiklos liudijimus. Jam greičiausiai pavyktų sudaryti tokios veiklos žemėlapi, chronologiją, atkurti veiksmų seką, atpažinti pagrindinius įvairių politinių akcijų organizatorius, vykdytojus, talkininkus. Tačiau net ir surinkus daugybę istorinių faktų jam nepavyktų užpildyti visų šios sudėtingos informacinės, diplomatinės, politinės veiklos mozaikos langelių – juk paprasta atkurti istoriją, kai įvykiai sruvena įprasta vaga, bet visai kas kita, jei tenka susidurti su įvairiais sunkumais, lūžiniais momentais, spontaniška veikla, kurios negalima pagrįsti jokiais archyviniais dokumentais, skaičiais ar faktais. Dar sudėtingiau, kai kalba pasisuka apie tarptautinius valstybių santykius, ne tik atvirą politinę diplomatinę veiklą, bet ir neviešus pusiau legalius lobistinius veiksmus, kurie dažnai lieka, Vaclovo Sidzikausko žodžius perfrazuojant, „diplomatijos paraštėse“. Daug ką galėtų papasakoti dar likę šios 1990–1991 m. veiklos herojai, liudininkai, tačiau, bėgant metams ir retėjant išeivijos gretoms, daugelis istorijos faktų greičiausia taip ir liks užmarštyje drauge su nematomais šios veiklos herojais. Galima pasidžiaugti,

kad per tris nepriklausomybės dešimtmečius Lietuvoje buvo atlikta daug svarbių lietuvių diasporos istorijos tyrimų, publikuota gausybė straipsnių, išleista eilė knygų, monografijų, tačiau kai kurios lietuvių diasporos istorijos sritys vis dar laukia atidesnio istorikų dėmesio. Viena iš jų – lietuvių išeivijos parama Lietuvai lūžiniais 1988-1991 m., nors ir šioje srityje jau padaryti pirmieji svarbūs žingsniai.[5]

Demonstracija prie Sovietų Sąjungos ambasados Londone 1990 m. Lietuvių išeivijos instituto archyvo nuotr.

1990 m. kovo 11 d. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas buvo reikšmingas įvykis viso pasaulio lietuviams, tačiau ne mažiau svarbus, gal net svarbesnis jaunai valstybei buvo užsienio valstybių pripažinimas. Nepaisant ilgametės Baltijos kraštų okupacijos nepripažinimo politikos ar Vakarų valstybių politikų simpatijų Baltijos kraštų laisvės siekiams, Lietuvai 1990 m. paskelbus nepriklausomybę užsienio valstybių pozicija buvo gana atsargi: stengtasi išlaikyti kiek įmanoma geresnius santykius su Sovietų Sąjunga ir delsta pripažinti Baltijos valstybes, baimintasi, kad Baltijos valstybių siekiai pakenks Michailo Gorbačiovo ir Sovietų Sąjungos vykdomai tarptautinės įtampos mažinimo politikai. Turėjo prabėgti beveik metai po 1990 m. kovo 11 d. ir mėnuo po kruvinų sausio 13 d.

įvykių, kol pirmoji vakarų valstybė Islandija 1991 m. vasario 11 d. deklaravo Lietuvos valstybės nepriklausomybės pripažinimą. Tai buvo pirmas žingsnis, po kurio ją pripažino Skandinavijos kraštai, kitos mažesnės valstybės, tačiau didžiųjų valstybių pripažinimo dar teko palaukti, kol, Sovietų Sąjungai žlungant, po 1991 m. rugpjūčio 24 d. Boriso Jelcino vadovaujamos Rusijos Federacijos dekretu paskelbto Baltijos valstybių nepriklausomybės pripažinimo didžiosios Vakarų valstybės nusprendė padaryti tą patį. Visas šis laikotarpis pareikalavo didžiulio Lietuvos vadovų, diplomatų darbo, o siekiant bendro tikslo – Lietuvos sugrįžimo į tarptautinę politiką – neretai remtasi išeivijos patirtimi, vadinamosios liaudies diplomatijos pagalba. Vyko glaudus bendradarbiavimas tarp Lietuvos ir išeivijos – tiek per tiesioginius užsienio lietuvių bendruomenių ryšius su Lietuvos institucijomis, tiek per užsimezgiusius asmeninius kontaktus su atskirais politikais, Sąjūdžio veikėjais[6]. Ilgus sovietinės okupacijos dešimtmečius išeivija laisvame pasaulyje atstovavo iš žemėlapiu išnykusiai valstybei, kėlė Lietuvos okupacijos klausimą ir puoselėjo nepriklausomybės siekius. Po nepriklausomybės atkūrimo išeivijos tikslai keitėsi, o džiaugsmo bangą lydėjo organizuotos naujos politinės, diplomatinės akcijos, nukreiptos į pastangas reikalauti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo. Žvelgiant į šiuo laikotarpiu išeivijoje vykdytą veiklą galima būtų pasakyti, kad naudotos tos pačios, dar sovietinės okupacijos metais išbandytos politinės, diplomatinės, lobistinės priemonės. Stengtasi išnaudoti visas turimas galimybes: Vakaruose didėjant informacijos apie padėtį Lietuvoje poreikiui, įvairiuose kraštuose kūrėsi informacijos centrai[7], buvo renkama ir platinama informacija apie įvykius Lietuvoje, siekiant atkreipti užsienio valstybių politikų, visuomenės, žiniasklaidos dėmesį rengiamos protesto, parašų rinkimo akcijos, demonstracijos, į talką pasitelkiami ilgamečiai, vykdant bendrą veiklą užmegzti ryšiai su kitų tautų atstovais[8], užsienio valstybių vadovams, atskiriems politikams ir valdžios institucijoms siunčiami memorandumai, bandoma daryti įtaką, spaudimą vietos politikams, kad šie išreikštų palaikymą Lietuvos valstybei ar paremtų tarptautinio pripažinimo siekius. Užsienio lietuvių bendruomenių atstovai ilgus sovietinės okupacijos dešimtmečius sąmoningai mezgė ir palaikė ryšius su gyvenamo krašto valdžios atstovais, parlamentarais, viešųjų ryšių įstaigomis, įtakingais žurnalistais. Įtakingus vietos politikus, parlamentarų, žymius kultūros bei mokslo atstovus, užsienio šalių diplomatinio korpuso atstovus lietuviai kviesdavo pagrindiniais kalbėtojais, paskaitininkais per įvairias lietuvių tautines šventes, minėjimus (pvz., Vasario 16-osios, Birželio trėmimų, Molotovo-Ribentropo pakto minėjimus ir pan.), taip pat buvo siekiama nuosekliai ir nuolat daryti įtaką gyvenamo krašto valdžios institucijoms bei pavieniams politikams

platinant informaciją bei bandant atskirų kongresmenų, politikų, senatorių galvoseną palenkti Lietuvos nepriklausomybės įtvirtinimo labui. Kai kurios išėivijos rengtos akcijos, pavyzdžiui, parašų rinkimas[9] ar laiškų, telegramų rašymas išrinktiems atstovams, politikams, kongresmenams, prezidentams, vyriausybių vadovams, į bendrą veiklą įtraukdavo nemažai paprastų žmonių, ne tik lietuvių, bet ir Lietuvai simpatizuojančių kitataučių vietos gyventojų. „Bet atsiminkite, – jeigu nieko iš politikierių neprašysim, patys jie nieko nepasiūlys. Jei nieko nereikalausime, jie nejaus jokios pareigos kreipti į mus dėmesio“, [10] – skelbė išėivijos spauda, ragindama nenuleisti rankų, net jei į tokius laiškus negaunama jokio atsakymo, o nesulaukus reakcijos toks darbas galėjo atrodyti beviltiškas.

Ką reišė surengti kokią nors politinę akciją, demonstraciją ar parengti ir išplatinti įvairius informacinius renginius? Ištrauka iš vieno tuometinių įvykių dalyvio pasakojimo labai gerai atspindinti tokią veiklą: „Dvi sunkias dėžes literatūros atitepiu į Vašingtoną dar dvi dienas prieš demonstraciją. Oro uoste mane pasitiko JAV LB įstaigos Vašingtone pareigūnas Darius Sužiedėlis, ir automobiliu nugabenom jas į Viktoro Nako vadovaujamą Lietuvių informacijos centro biurą, įsikūrusį netoli Baltųjų Rūmų, iš kurio ta medžiaga turėjo būti skirstoma. Dėžėse tūkstantis vienetų lankstinukų – informacijos apie Lietuvą, jos ką tik atkurtą nepriklausomybę ir nepaprastą lietuvių pasiryžimą išsaugoti tą laisvės žiedą, kad vos ne viso pasaulio padedamas Kremlius batas vėl jo nesutryptų. (...) Visą tą popierių kalną reikėjo sutvarkyti į padalomą formą. Medžiaga turėjo būti išdalinta visiems JAV atstovų nariams (jų iš viso yra 435) ir žurnalistams – JAV ir užsienio, kurių iš viso buvo gal kokie 6,000, gal ir dar daugiau. Tiek jų sulekia į tokias konferencijas iš viso pasaulio, ir labai svarbu kiek galima daugiau jų informuoti apie dabartinius Lietuvos reikalus. Medžiagą sutvarkyti padėjo Viktoras Nakas ir jo padėjėja savanorė iš Floridos Alma Kuncaitytė. (...) Paruošėme apie 800 vienetų (...) Taip susidarė dvylika sunkių dėžių, „sėdinčių“ seno Vašingtono pastato devintame aukšte, ilgo koridoriaus gale. Pusė jų turėjo atsidurti kažkur kitame viešbutyje, kur Lietuvių komunikacijos centro Philadelphijoje pirmininko Vytauto Maciūno pastangomis tos medžiagos turėjo laukti bent 40 žmonių, turinčių tvirtą įsakymą ir aiškius nurodymus pasiimti po tuziną vienetų, priedo dar dailininko Kęstučio Zapkaus genocidą vaizduojantį plakatą, iš į demonstraciją čikagiškius atvežusių autobusų Povilo Žumbakio knygą, dumti į Atstovų rūmus ir viską išdalinti JAV Kongreso įstaigoms dar prieš 2:00 val., nes kažkas pranešė, kad po antros visos tos įstaigos jau bus uždarytos. Kita

pusė tos medžiagos turėjo būti nugabenta prie Kapitolijaus, kur tūkstančiai lietuvių žadėjo demonstruoti prieš Gorbačevo-Bush sandėrį dar kartą parduoti Pabaltijo valstybes, ir išdalinta ten besisukiojantiems spaudos, radijo bei televizijos žurnalistams.“[\[11\]](#)

Tai tik viena citata, liudijanti tuo metu virusį gyvenimą, savanorišką ir neapmokamą lietuvių išitraukimą į politines akcijas. Tai iliustracija vienos anuomet Vašingtone surengtos akcijos, o juk tokių būta ne vienos, netgi ne dešimčių, jos organizuotos ne vienerius metus ir vykdavo ne tik Vašingtone, bet ir kituose Amerikos miestuose, ne tik JAV, bet kituose pasaulio kraštuose. Kai kurioms politinėms akcijoms būdavo kruopščiai rengiamasi, veikla koordinuojama su kitomis lietuvių bendruomenėmis. Kitos iniciatyvos gimdavo spontaniškai, lietuviai jungdavosi į įvairias grupes ir imdavosi veiklos. Apie kai kurias iš jų, pavyzdžiui, „SOS Americans for Lithuania’s Freedom“ grupės Čikagoje veiklą žinoma daugiau[\[12\]](#), apie kitas tik vienur kitur spaudoje pavyktų užtikti fragmentiškos informacijos. Pavyzdžiui, apie Filadelfijoje veikusią labai energingą lietuvių grupelę, pasivadinusią „Lithuanian Communications Center“ (kuri pirminiu savo uždaviniu taip pat pasirinko veikimą JAV kongrese, siekdama per jį įtaigoti prezidentą Bushą pripažinti Lietuvos nepriklausomybę), ar kitus panašius Šiaurės rytiniame JAV pakraštyje susikūrusius organizacinius junginius[\[13\]](#). Kai kada patys to meto veiklos dalyviai ir liudininkai prasitardavo, kad greta jų buvo daug „darytojų“, apie kurių veiklą nedaug ir težinoma, nes dažnai tokios grupės, ypač tarp jaunesniųjų, susikurdavo spontaniškai, netgi „partizaniškai“, veikdavo atskirai nuo lietuvių bendruomenės ir bandydavo konkrečiu darbu ieškoti rezultatų.[\[14\]](#)

Ypač aktyviai į to meto politines akcijas jungėsi išeivijos jaunoji karta, gimusi, augusi ir mokslus baigusi jau svetimuose kraštuose. Ne tik tautinis solidarumas, bet ir noras prisidėti prie istorinių permainų Lietuvoje proceso lėmė, kad jaunimas dažnai savanoriškai imdavosi pagelbėti dirbdami vertėjais, spaudos atstovais, ryšininkais su užsienio spauda, techninio darbo talkininkais, patys imdavosi iniciatyvos rengti įvairias politines akcijas, imtis lobistinės veiklos. Tai labai ryškiai pastebima Kanados lietuvių bendruomenėje[\[15\]](#), tačiau panašūs procesai vyko ir kituose kraštuose – Vokietijoje, Australijoje, JAV, Didžiojoje Britanijoje.

IŠEIVIJOS LIETUVIAI DEMONSTRUOJA

Los Angeles lietuviai, Robertas Žirgulis (kairėje) ir N. Nyerges, demonstruoja prie Federal Building, sausio 12 d.

Lithuanians from Los Angeles area Robertas Žirgulis (left) and N. Nyerges demonstrating at the Federal Building on January 12, 1991. Photo by V. Baltušienė

Gintė Pečiuraitė demonstruoja prie Federal Building, sausio 12 d.

Gintė Pečiuraitė demonstrates by the Federal building, in Los Angeles, January 12. Photo by V. Baltušienė

Lietuviai demonstruoja Washingtone prie Sovietų ambasados.

Lithuanians demonstrating at the Soviet Embassy in Washington, D.C. Photo by Janina Čikotas

Losangeliečiai demonstruoja prie Los Angeles City Hall, sausio 14 d.

Demonstrations at the Los Angeles City Hall on January 14, 1991. Photo by V. Baltušienė

Lietuvių demonstracijos įvairiuose pasaulio kraštuose. Nuotrauka iš „Lietuvių dienų“ 1991, nr. 1, p. 14

Istoriniai pasakojimai apie įvairiuose kraštuose lietuvių bendruomenių vykdytą

informacinę politinę veiklą netilptų į keletą tomų storų istorinių knygų. Ši veikla pareikalavo didžiulio išeivijos bendruomenės narių susitelkimo, savanoriško darbo, asmeninių pastangų ir pasiaukojimo. Nors šios pastangos ne visuomet būdavo itin sėkmingos ir duodavo greitų rezultatų (pvz., įvairiuose kraštuose vykusios Lietuvą palaikančios demonstracijos, parašų rinkimo akcijos ar „pasivaikščiojimai“ senato, kongreso koridoriais), jos daug prisidėjo prie gyvenamo krašto visuomenės, žiniasklaidos informavimo apie Lietuvos siekius, paramos skatinimo ir simpatijų sukėlimo Baltijos kraštams. Kaip rašė Vincas Bartusevičius, tais neramiais permainų laikais Vokietijos lietuviai galėjo pasidžiaugti tokia didele vietos gyventojų parama ir susidomėjimu, kokio Baltijos kraštai Vokietijoje iki tol dar nebuvo sulaukę[16]. Panaši padėtis buvo ir kituose kraštuose, kur, nepaisant atsargios oficialiosios diplomatijos laikysenos, vis dažniau buvo reiškiami įvairių politinių grupių atstovų, visuomenės sluoksnių parama Baltijos kraštų siekiams. Visa tai buvo pasiekta ne per vieną dieną, o per ilgus nuoseklias, gerai organizuotas informacinės propagandinės veiklos, „beldimosi į pasaulio sąžinę“ dešimtmečius. Galima drąsiai sakyti, kad tokiu būdu per daugelį metų Lietuvai buvo paruošta palanki dirba - Baltijos kraštų reikalai Vakarų šalių politikams bei visuomenei nebuvo svetimi ir nežinomi, o atėjus laikui jau Lietuvos valstybės atstovams patiems atvykti ir kalbėti už savo valstybę, dažnai susidurta su šio darbo vaisiais, susilaukta simpatijų ir viešai ar neoficialiai reiškiamo palaikymo.

Kad lietuvių tautai žengiant nepriklausomybės keliu išeivijos parama būtų išreikšta ne tik žodžiais, politiniu ar moraliniu palaikymu, įvairių kraštų bendruomenės organizavo finansinės paramos akcijas, rinko aukas Lietuvai atkurti. Nežinia, ar kas nors kada nors pajėgs bent apytiksliai suskaičiuoti ir įvertinti tuo metu Lietuvą pasiekusios išeivijos finansinės paramos dydį - ji buvo teikiama pinigineis aukomis, daiktais, medikamentais, parama mokslui, kultūrai, švietimo įstaigoms ir t.t. Į specialias banko sąskaitas suplaukę paprastų žmonių aukos taip pat buvo skiriamos aukštų Lietuvos pareigūnų (pvz., užsienio reikalų ministro Algirdo Saudargo, Ministrės Pirmininkės Kazimieros Prunskienės, Aukščiausios tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio ir kt.) kelionių išlaidoms Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Kanadoje, Australijoje padengti, kitiems Lietuvos reikalams. Dar jaunos valstybės vyriausybės atstovus tokiose užsienio kelionėse dažnai lydėdavo išeivijos lietuviai, kurie rengdavo susitikimus su gyvenamo krašto politikais, organizuodavo spaudos konferencijas, rūpindavosi vizitų viešinimo darbais, dažnai dirbo vertėjais, vairuotojais ir pan. Kai kada net

elementari pagalba - palydėjimas, tarpininkavimas, apgyvendinimas, finansinė parama ką tik atsikūrusios valstybės vyriausybei, savo darbus pradedantiems Lietuvos diplomatams - reišė labai daug (nors daugelis šių savanorių pagalbinių vardų likdavo nepastebėti ir tik epizodiškai šmėsteldavo to meto spaudos pranešimuose). Tokių išėivijos paramos pavyzdžių galima surasti daugybę ir įvairių: nuo smulkesnių finansinės paramos akcijų iki Kanados lietuvių bendruomenės surinkto milijono ir už jį 1991 m. nupirkto Lietuvos ambasados pastato Briuselyje, deja, visuomenės atmintyje vis labiau grimztančio į užmarštį, kaip ir daugelio anuomet surengtų išėivijos akcijų

**MILIJONAS DOLERIŲ
LIETUVAI**

jau suaukota

ar jau atidavei savo dalį?

Čekius rašyti: Kanados lietuvių bendruomenė - PLV
Aukos siųsti: Pagalbos Lietuvai vajus (PLV),
1011 College Street, Toronto, Ontario M6H 1A8 Canada.

Nuotrauka: „Tėviškės žiburiai.“ 1990-05-08.

Svarbią finansinę, politinę, informacinę išėivijos veiklą neretai užgoždavo ne mažiau svarbi lobistinė veikla. Lietuvos valdžios pareigūnai neretai pasinaudodavo išėivijos organizacijų ir pavienių asmenų ilgą laiką puoselėtais

ryšiais su įvairių pasaulio kraštų politikais ir verslininkais, institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis, kurių koridoriuose per atskirus asmenis ieškota Lietuvos tarptautinio pripažinimo siekių palaikymo. Tokie susitikimai dažnai buvo neoficialūs, nevieši, bet labai svarbūs jaunai valstybei. Istorijos tarptautinių politinių santykių bei diplomatijos paraštėse lieka ir dažnai nepastebimi, viešai neafišuojami žmogiškieji kontaktai, neretai turėję įtakos vieniems ar kitiems politikams ir jų tuo metu priimtiems sprendimams.

„Yra dar viena aplinkybė, kodėl Lietuva atkreipė dėmesį į Islandiją, o ne, tarkim, Kanadą ar kitą šalį, ieškodama pripažinimo. Tai todėl, kad aš buvau pažįstamas su Lietuvos žmonėmis, tarp jų ir su Vytautu Landsbergiu, kurį išrinkote Aukščiausios tarybos primininku. Aš kalbėjau su juo telefonu, telegrama pasveikinau su išrinkimu, ir jis žinojo, kam yra pasirengusi Islandija. Tas ryšys taip pat turi reikšmės“, – taip 2001 metų rugsėjo mėnesį apsilankęs Lietuvoje pasakojo Reikjaviko universiteto profesorius Arnoras Hannibalssonas.[\[17\]](#) Islandijos pripažinimo procese Lietuvai paramos ranką ištiesę islandai broliai Arnoras ir Jonas Baldvinas Hannibalssonai gerai pažinojo Lietuvos politikus: Arnoras Hannibalssonas kartu su Broniumi Genzeliu studijavo Maskvos universitete, gyveno viename bendrabutyje[\[18\]](#). Ryšiai su lietuviais nenutrūko ir vėlesniais laikais – Arnoldas Hannibalssonas ne kartą lankėsi Lietuvoje, domėjosi jos padėtimi, kultūra, rašė Islandijos spaudoje apie Lietuvos istoriją, lietuvių siekius, tad puikiai jautė tuometines lietuvių politines aspiracijas. Jonas Baldvinas Hannibalssonas, buvęs Islandijos užsienio reikalų ministras, vėliau prisipažino, kad tik brolio skatinamas įsitraukė į lietuvišką kampaniją.[\[19\]](#) Lietuvai atkūrus nepriklausomybę su broliais buvo palaikomi nuolatiniai ryšiai, bendrauta laiškais, kalbėtasi telefonu, po 1991 m. sausio įvykių jie lankėsi Lietuvoje ir savo akimis matė, kas vyksta šalyje.

Europos Parlamento vicepirmininkas Egonas Klepschas savo kabinete priima A. Venskaus lydimą Vytautą Landsbergį

Nuotrauka iš knygos: Venskų A. „Gyvenimui aš dėkingas už viską“. Vilnius: Margi raštai, 2009, p.113.

Išėivijoje taip pat netrūko panašių istorijų, o lietuvių bičiulių, Lietuvos politinių siekių rėmėjų galima buvo sutikti JAV, Kanados ir kitų kraštų parlamentuose, skirtingų politinių partijų, įvairių organizacijų gretose. Retą iš jų su Lietuva siejo giminytės ryšiai ar šeimos narių lietuviškos šaknys[20], dažniau jų poziciją lėmė asmeninės pažintys su lietuviais, jų veikla. Apie tokius platesnei visuomenei nematomus išėivijos kontaktus, turėjusius įtakos amerikiečių politikai ir požiūriui į Lietuvos diplomatiją, rugsėjo 24 d. Kaune vykusioje konferencijoje kalbėjo Rimas A. Chesonis[21], apie Europos Parlamente dirbusius artimus bičiulius (Egoną Klepsčą, vokiečių atstovą Wedekindą, Europos Komisijos protokolo komiteto viršininko pavaduotoją italą Bruno Dotta ir kt.), nemažai pagelbėjusius rengiant Lietuvos atstovų susitikimus su Europos Parlamento deputatais, savo prisiminimuose rašė ir Informacijos biure Briuselyje anuomet dirbęs (vėliau paskirtas ambasadoriumi Europos parlamente) Adolfas Venskų.[22] Galima tik spėti, kiek panašių istorijų galėtų papasakoti tuo metu įvairiuose kraštuose dirbę egzilinės lietuvių diplomatinės tarnybos atstovai, politinių organizacijų lyderiai,

lobistinę veiklą vykde lietuviai. Lietuvių diasporos patirtis dar slepia daug visuomenei nežinomų ir ne visuomet pastebimų istorijų apie tais lemtingais Lietuvai lūžiniais 1988–1991 metais vykdytą lietuvių veiklą.

[1] LMTA simfoninis orkestras kviečia švęsti Lietuvos ir šiaurės šalių diplomatinės draugystės šimtmetį, *15 min.* 2021 10 27; Internetinė prieiga: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/muzika/lmta-simfoninis-orkestras-kviecia-svesti-lietuvos-ir-siaures-saliu-diplomatines-draugystes-simtmeti-284-1588480>

[2] Virtualią parodą galima pamatyti tinklalapyje lithuanianheritage.ca

[3] Kanados ir Lietuvos diplomatinių santykių 30-ečiui renginiai, *Tėviškės žiburiai*, 2021 09 27. Internetinė prieiga: <https://tevizib.com/lt/kanados-ir-lietuvos-diplomatiniu-santykiu-30-meciui-renginiai>

[4] Petrauskienė V. SOS Americans for Lithuania's Freedom: dirbome nerašydami protokolų, *Draugas*, 2017 08 24.

[5] Petraitytė-Briedienė A. *Kita karta. Lietuvos diplomatinė tarnyba 1990-1995 metais*. Kaunas: VDU, 2017; Skirius J. „JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918-2018 metais“. Vilnius, 2018 m.

[6] Galijos Juozapavičiūtės-Petrauskienės pranešimas „Kanados lietuviai nepriklausomybės atstatymo istorijoje – ar atlikome savo užduotį“ konferencijoje „(Ne)matoma pasaulio lietuvių parama atgimstančiai Lietuvai“. Kaunas, 2021 09 24.

[7] Itin svarbų vaidmenį svarbiais Lietuvai lūžiniais metais atliko Niujorke veikęs Lietuvių informacijos centras (vadovaujamas Gintės Damušytės), Vašingtone įsteigtas Informacinio centro filialas, vadovaujamas Viktoro Nako; vadinamoji „karštoji linija“, t. y. lietuvių Čikagoje įsteigta „Lithuanian Hotline“, taip pat įvairiose pasaulio vietose (Kopenhagoje, Londone, Stokholme, Varšuvoje, Vokietijoje Vasario 16 gimnazijoje, Briuselyje ir kt.) veikę informaciniai biurai, centrai, teikę Vakarų visuomenei, žiniasklaidai informaciją apie įvykius Lietuvoje. Plačiau žr. Skirius J. *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918-2018 metais*, p. 316-324; Petraitytė-Briedienė A. *Kita karta. Lietuvos diplomatinė tarnyba 1990-1995 metais*, p. 43-45; Bartusevičius V. *Vokietijos lietuviai 1950-1990*. Vilnius: Versus,

2013, p.246; Morkvėnas R. Egzilinė diplomatijos pabaiga ir naujosios diplomatijos pradžia 1991, in *Lietuvių diplomatija išėivijoje 1940-1991*. Vilnius: Versus aureus, 2007, p. 309-310.

[8] Pavyzdžiui, viename pagrindinių Toronto dienraščių „The Globe and Mail“ paskelbtame atsišaukime į pasaulio ir Kanados gyventojus, prašant paremti Lietuvos siekius ir pripažinti Lietuvos nepriklausomybę, pasirašė nemažai etninių grupių: Afganų sąjunga Ontario provincijoje, Pirmų tautų (indėnų) asamblėja, bulgarų Tautinis frontas Kanadoje, Kanados Gudu koordinacinis komitetas, Kanados Kroatų demokratinė sąjunga, Kanados Lenkų kongresas, Čekoslovakų sąjunga Kanadoje, Estų centrinis komitetas Kanadoje, Kanados Vengrų federacija, Latvių tautinė federacija Kanadoje, Tautinė sąjunga Kanados japonų, Rumunų tautinė taryba, Slovėnų tautinė federacija Kanadoje, Kanados Ukrainiečių kongresas, Toronto sąjunga įvesti demokratijai Kinijoje ir net iš Indijos kilusių sikų federacija, jungianti visas jų organizacijas Kanadoje. D.E. Lietuvos reikalai Kanados lietuvių bendruomenėje, *Pasaulio lietuvis*, 1990, nr.6-7, p. 7.

[9] Įvairiuose Vokietijos miestuose (Bonoje, Manheime, Heidelberge, Bremene, Hamburge, Miunchene, Veinheime, Bensheime, Darmstate ir kt.) 1990 m. kovo-balandžio mėn. vyko demonstracijos, jų metu dalinti informaciniai lapeliai apie Lietuvą ir siūlyta praeiviams pasirašyti po prašymu Vokietijos kancleriui H. Kohliui, kad jo vyriausybė pripažintų nepriklausomą Lietuvos Respubliką. Bartusevičius V. *Vokietijos lietuviai 1950-1990*, p. 245. Kitas pavyzdys galėtų būti JAV Vaivos Vėbraitės-Gust vadovaujami Konektikuto lietuviai, prieš Gorbačiovo-Busho pasitarimą rinkę parašus JAV prezidentui skirtai peticijai, reikalaujančiai pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. Į šią akciją įsitraukus visiems lietuviams per kelis mėnesius buvo surinkta daugiau nei 160 000 parašų, kurie buvo įteikti kongresui. Skirius J. *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918-2018 metais*, p. 326.

[10] Stirbys R. Daugiau pastangų padėti Lietuvai, *Pasaulio lietuvis*, 1990, nr.6-7, p. 11

[11] b.n. Ilgais kongreso koridoriais, *Pasaulio lietuvis*, 1990, nr. 6-7, p. 12-13.

[12] Skirius J. *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918-2018 metais*, p. 320-321

[13] b.n. Ilgais kongreso koridoriais, *Pasaulio lietuvis*, 1990, nr. 6-7, p. 19.

[14] Ten pat, p. 16, 19

[15] Gabija Juozapavičiūtė-Petrauskienė „Kanados lietuviai nepriklausomybės atstatymo istorijoje – ar atlikome savo užduotį“; Giedrius Janauskas. „Kanados lietuvių *vajus* bundančiai Lietuvai“; Vytas Čuplinskas „Keletas prisiminimų fragmentų“. Pranešimai, skaityti konferencijoje „(Ne)matoma pasaulio lietuvių parama atgimstančiai Lietuvai“. Kaunas, 2021 09 24.

[16] Bartusevičius V. *Vokietijos lietuviai 1950-1990*, p. 251.

[17] Šalių ryšius kuria jų žmonės, *Darbai ir dienos*, 2002, nr. 30, p. 289.

[18] Genzelis B. Supratusi savo garbę. Kodėl ir kaip Islandija pripažino Lietuvą. *Darbai ir dienos*, 2002, nr. 30, p. 282

[19] Ten pat, p. 284.

[20] Lietuvių bičiuliai Ontario parlamente, *Tėviškės žiburiai*, 1990 08 21.

[21] Chesonis R. A. „Lietuvos diplomatijos tęstinumas“. Pranešimas konferencijoje „(Ne)matoma pasaulio lietuvių parama atgimstančiai Lietuvai“. Kaunas, 2021 09 24.

[22] Venskus A. „*Gyvenimui aš dėkingas už viską*“. Vilnius: Margi raštai, 2009, p. 110.

Projektas „Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

www.pasauliolietuvis.lt

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

